

EKONOMIA OBWARZANKA DLA SPRAWIEDLIWSZEGO, BARDZIEJ ZIELONEGO AMSTERDAMU

Article by Marieke van Doorninck, Socrates Schouten

December 15, 2020

Gdy region Brukseli dopiero przygotowuje się do zreformowania swojej gospodarki w oparciu o model ekonomii obwarzanka, Amsterdam już teraz daje susa w przyszłość dzięki nowej strategii zrównoważonego rozwoju. Rada miasta zaprosiła do prac nad jej sformułowaniem twórczynię ekonomii obwarzanka, światowej sławy ekonomistkę Kate Raworth, tak aby przystosowała go do społecznych i ekologicznych problemów Amsterdamu. Poniżej zamieszczamy rozmowę z Marieke van Doorninck, która jest radną miejską odpowiedzialną za gospodarkę cyrkularną, o tym, co ekonomia obwarzanka będzie w praktyce oznaczała dla Amsterdamu.

8 kwietnia rada miasta Amsterdamu przyjęła pięcioletnią strategię gospodarki cyrkularnej. Strategia ta obejmuje rozmaite środki, które firmy, władze samorządowe, a także obywatele będą musieli wdrożyć w nadchodzących latach. Na przykład, dobra konsumpcyjne wytwarzane zgodnie z zasadami gospodarki cyrkularnej – takie jak meble, elektronika, farby i tekstylia – muszą być łatwiej dostępne dla lokalnych mieszkańców. Miasto zobowiązało się do zbudowania wspomagającej infrastruktury, w tym platform wymiany, sklepów z używanymi rzeczami, rynków online i serwisów naprawczych. Celem jest zmniejszenie zużycia nowych surowców o połowę do 2030 r. i całkowite przestawienie się na gospodarkę obiegu zamkniętego do r. 2050.

Amsterdamska strategia gospodarki cyrkularnej opiera się na dostosowanym do warunków lokalnych „modelu obwarzanka”, stworzonym przez brytyjską ekonomistkę [Kate Raworth](#). Obwarzanek ilustruje strategię myślenia o rozwiązaniu ekologicznych i społeczno-gospodarczych wyzwań naszych czasów w sposób spójny i zrównoważony. Podejścia do problemów ekologicznych i gospodarczych są zwykle fragmentaryczne; ten model pokazuje, jak społeczności i firmy mogą przyczynić się do rozwoju gospodarczego, który brałby pod uwagę ograniczenia planety i społeczności. Amsterdamski „miejski obwarzanek” stanowi cel na przyszłość i będzie wsparty ogromną ilością danych. A przede wszystkim oczekuje się, że model obwarzanka posłuży jako narzędzie (kompas) do oceny dobrobytu poza „tu i teraz”.

Socrates Schouten: Obwarzanek jest przyciągającym uwagę nowym określeniem, ale czy jest to rzeczywiście nowa idea? Na przykład politycy w całym kraju już pracują nad pojęciem dobrostanu.

Marieke van Doorninck: Rzeczywiście istnieje szeroki ruch, który uznaje powiązanie ekologii i sfery socjalnej, a także to, że nie da się oddzielić zielonego zrównoważenia od innych wyzwań. To podejście do szerokiej koncepcji dobrostanu odzwierciedla się w sposobie, w jaki opracowujemy jego wskaźniki. Obwarzanek pomaga nam opowiedzieć tę historię. Nasza strategia może koncentrować się na Amsterdamie, ale ostatecznie dotyczy znacznie większej opowieści, która skupia się na strukturach globalnych.

Amsterdam wybrał model obwarzanka Kate Raworth. Co z tego konkretnie wynika?

Obwarzanek łączy dwie główne kategorie problemów naszej społeczności – społeczne i ekologiczne – w jednolite ramy. Nasz fundament społeczny nie jest zdrowy – zbyt wiele osób boryka się z ubóstwem, samotnością i problemami mieszkaniowymi. Jednocześnie wykraczamy poza naturalne ograniczenia naszej planety, co jest konsekwencją naszego stylu życia. Zmiana klimatu i utrata bioróżnorodności mogą sprawić, że Ziemia nie będzie się nadawała do życia. Obwarzanek pozwala na uzyskanie jasnego obrazu tego podwójnego problemu i pomaga zidentyfikować sprzeczności na poziomie miasta. Na przykład ceny nieruchomości determinują częściowo wyniki gospodarcze: kiedy ceny są wysokie, uważamy, że miasto ma się dobrze. Jednak dla wielu osób oznacza to, że nie stać ich już na mieszkanie w tym miejscu. Chcemy to zmienić.

Uderzyło mnie, że terminy „model obwarzanka” i „gospodarka cyrkularna” są używane wymiennie. Amsterdam wprowadza jednocześnie model obwarzanka i strategię cyrkularną. Jaka jest między nimi różnica? I czy wszystko to zmieści się w teczce jednej radnej?

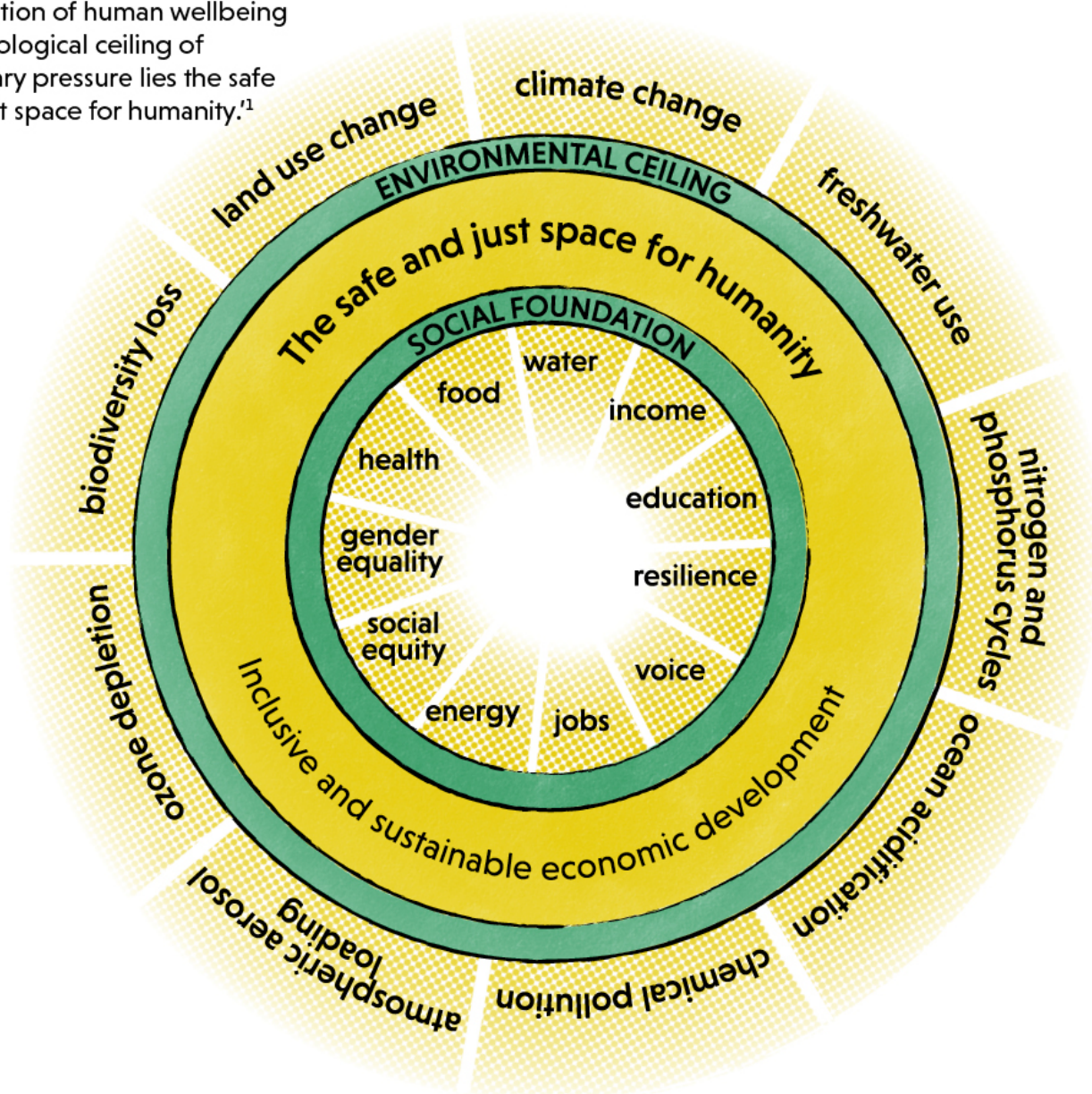
Obwarzanek z pewnością nie dotyczy pojedynczego radnego. Cały zarząd miasta opowiada się za tą koncepcją i proponujemy go wspólnie. Projektowanie nowej strategii gospodarki cyrkularnej dla Amsterdamu było najważniejszym powodem przyjęcia teorii gospodarki obwarzanka Kate Raworth. Gospodarka cyrkularna jest podstawowym dossier, na które patrzymy przez soczewkę

obwarzanka. Potrzebne będą również działania w innych obszarach polityki, ale to zależy od właściwych radnych.

W jaki sposób obwarzanek wzbogaca gospodarkę cyrkularną?

Już próbujemy być tak cyrkularni, jak tylko jest to możliwe, kupując produkty oraz zbierając i przetwarzając odpady. Ale formułując tę nową strategię do 2025 r., z wizją do roku 2030, potrzebujemy opowieści, która pozwoliłaby je połączyć. Model obwarzanka łączy różne środki, które są konieczne, aby nasze miasto stało się bardziej socjalne i nadające się do życia we wszystkich aspektach.

'The Doughnut: a 21st-century compass. Between its social foundation of human wellbeing and ecological ceiling of planetary pressure lies the safe and just space for humanity.'¹

Ilustracja: „[Model obwarzanka] pełni również rolę lustra, w którym możemy zobaczyć, co miasto robi w miarę dobrze, a gdzie wyraźnie mamy niedostatki lub przekraczamy granice”.

Określenia „zrównoważenie” i „cyrkularność” momentalnie sprawiają wrażenie, że robimy dobre rzeczy, zarazem jednak pomijamy zmiany strukturalne, które są konieczne, żeby rzeczywiście działać inaczej. Punktem wyjścia dla naszej strategii było stwierdzenie: „nie musimy robić rzeczy cyrkularnych, musimy robić rzeczy cyrkularnie”. Model obwarzanka świetnie się do tego nadaje. Nie tylko oferuje teorię związku pomiędzy socjalnością a zrównoważeniem, ale pełni również rolę lustra, w którym możemy zobaczyć, co miasto

robi w miarę dobrze, a gdzie wyraźnie mamy niedostatki lub przekraczamy granice.

Zatem używamy modelu obwarzanka, aby nasza strategia była bardziej spójna i skuteczna. Oczywiście można mieć gospodarkę cyrkularną bez modelu obwarzanka. Ale wtedy oznacza ona jedynie robienie przyjemnych cyrkularnych rzeczy i nic poza tym – tracimy z oczu większy obraz.

Obwarzanek ma dwie granice: pierścień zewnętrzny (limit ekologiczny) i pierścień wewnętrzny (fundament społeczny). W jaki sposób władze samorządowe wizualizują różnorodne górne i dolne granice miejskiego dobrobytu?

Zrobiliśmy „miejskie selfie” – pierwszy szkic, który pokazuje, gdzie przekraczamy zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne granice obwarzanka. Na poziomie społecznym miasto sporządziło sprawozdanie dotyczące niedostępnych cenowo mieszkań, jak również ludzi żyjących w społecznej izolacji, którzy są z tego powodu bardziej narażeni na doświadczanie samotności i depresji. Zrobiliśmy to samo dla kwestii ekologicznych w zakresie zmapowania naszych emisji gazów cieplarnianych i nadmiernego zużycia niezrównoważonych materiałów.

Ponadto opracowaliśmy narzędzia mierzenia wpływu naszej egzystencji jako amsterdamczyków – naszych wzorców konsumpcji – na ludzi i środowisko naturalne w innych krajach. Obwarzanek umożliwia nam zbadanie społecznych i ekologicznych wpływów, jakie nasza lokalna gospodarka wywiera na miejsca na całym świecie, z których pochodzą używane przez nas produkty i surowce.

„Miejskie selfie” jest naszym punktem odniesienia – pokazuje, gdzie jesteśmy teraz. Pracujemy wciąż nad systemem, który będzie sprawdzał, gdzie możemy wprowadzić zmiany, które pozwolą nam lepiej mieścić się w granicach obwarzanka.

Przypuszczam, że amsterdamczycy zastanawiają się: no dobrze, to piękna historia, ale co właściwie się zmieni?

Konkretne środki to prawie 200 projektów zawartych w programie wdrożeniowym. Dotyczą one szerokiego wachlarza kwestii – od zbierania pozostałości farb lateksowych po wprowadzenie paszportów materiałów, które zawierają szczegółowy opis materiałów użytych przy konstrukcji budynków, aby ułatwić ponowne użycie ich części składowych. W dłuższym okresie czasu chcielibyśmy, żeby było to obowiązkowe dla całego sektora budowlanego. Przez cały czas zaostrzamy wymogi dla budynków w odniesieniu do standardów zrównoważonego rozwoju i zalecamy stosowanie zrównoważonych i cyrkularnych materiałów, takich jak drewno.

Za pomocą obwarzanka wspieramy również inicjatywy społeczne. Pierwszą z nich była inicjatywa mieszkanki dzielnicy Zuidooost. Chce ona pomóc ludziom, którzy mieszkają w źle ocieplonych domach, zmniejszyć rachunki za energię, dostarczając im grube kotary, szyte przez osoby wykluczone z rynku pracy. Niektóre z tych inicjatyw są współfinansowane przez miasto.

Do jakiego stopnia można fundamentalnie zreformować gospodarkę na poziomie lokalnym, jeśli weźmiemy pod uwagę globalne łańcuchy i wzorce konsumpcji?

Celowo wybraliśmy trzy dziedziny, na które mamy jako miasto niezbędny wpływ: żywność, budownictwo i dobra konsumpcyjne. Jeżeli chodzi o żywność, podjęliśmy poważne kroki na rzecz ograniczenia jej marnowania. Ale Amsterdam nie jest stanie zrobić tego sam. Potrzebna jest realna zmiana polityki holenderskiego rządu i Unii Europejskiej.

Weźmy na przykład wymagania, które ustaliśmy dla dóbr konsumpcyjnych. Wszyscy znają frustrację z powodu problemów z naprawą urządzeń. Jeśli zepsuje się jeden przycisk, musisz wyrzucić całe urządzenie. Co gorsza, części plastikowe często trudno jest zrecyklingować, ponieważ składają się z różnych materiałów. Wielu ludzi ma już dość tej marnotrawnej kultury i jedynym rozwiązaniem jest wprowadzenie odpowiednich regulacji prawnych.

Dyskusja wokół małych plastikowych butelek dowiodła, że rynek nie rozwiąże tego problemu. Po nieudanych próbach nakłonienia przemysłu napojów do zmniejszenia ilości odpadów, rząd holenderski rozszerzył system kaucji tak, by obejmował również małe butelki PET. W naszym mieście czekaliśmy na tę decyzję od lat.

[...] Amsterdam nie jest stanie zrobić tego sam. Potrzebna jest realna zmiana polityki holenderskiego rządu i Unii Europejskiej

Lobbujemy też na rzecz zwiększenia przestrzeni na lokalne eksperymenty. Na przykład aktualne prawo rozróżnia pomiędzy odpadami z gospodarstw domowych a odpadami przemysłowymi – te drugie są odbierane przez różne przedsiębiorstwa prywatne. Przyznano nam pilotażowe zwolnienie z przepisów ustawy o zarządzaniu środowiskiem dla amsterdamskiej dzielnicy handlowej “9 Streets”, co oznacza, że to miasto jest teraz odpowiedzialne za odbiór i przetwarzanie pochodzących stamtąd śmieci. Pozwoli to zmniejszyć liczbę

przejazdów śmieciarek.

Innym naszym od dawna wyczekiwanym życzeniem jest obniżenie podatków od pracy i wyższe podatki od zużycia surowców. Gospodarka cyrkularna ma potencjał tworzenia nowych miejsc pracy. Jeśli jednak praca pozostaje droga, stanowi to mocną zachętę do nieoszczędnego używania materiałów, unikania precyzyjnego wykonania i napraw oraz hurtowego zakupu produktów z Chin. Chcemy, żeby praca była bardziej ceniona, a zużycie surowców pierwotnych zmniejszone tak, jak tylko jest to możliwe. Zastosowanie prostego środka podatkowego pomoże przedsiębiorstwom, które chcą pracować cyrkularnie.

Guardian napisał nawet w nagłówku, że **Amsterdam przyjmuje model obwarzanka, aby nadać kierunek zdrowieniu gospodarki po pandemii koronawirusa. Czy to nie będzie trudne w czasie, gdy zmniejszyły się zasoby finansowe miasta?**

Wyszliśmy z naszą strategią gospodarki cyrkularnej w samym środku ery koronawirusa. Zastanawialiśmy się, czy jest to właściwy czas na przedstawienie tej propozycji i jakie elementy tego planu mogą przetrwać tak poważny kryzys zdrowotny. Ale czy można zagwarantować, że gdy najgorsze będzie już za nami, nie wrócimy do starych praktyk? Jak ukształtować miejską gospodarkę, która nie będzie już zależna od ciągłego wzrostu gospodarczego, lecz umożliwi wszystkim godne życie w ramach ograniczeń planety?

Wziąwszy pod uwagę powyższe pytania, Guardian słusznie zauważa, że teraz jest dokładnie właściwy czas. Jednym z powodów, dla których uważamy, że obwarzanek jest tak znakomitym modelem, jest to, że skupia się on na wielu różnorodnych kryzysach i łączy problemy, z którymi mamy do czynienia w Amsterdamie – a tak naprawdę na całym świecie. Nadanie priorytetu produkcji, przetwórstwu i konsumpcji na poziomie regionalnym pozwoli na stworzenie miejsc pracy – co jest bardzo ważne w radzeniu sobie z recesją – i sprawi, że gospodarka stanie się bardziej odporna.

Czy model obwarzanka da się również zastosować poza Amsterdamem? Mamy tutaj progresywną większość, a obwarzanek wydaje mi się bardzo zielono-lewicowy. Zielona zewnętrzna powłoka i lewicowy spód: ta kombinacja definiuje Groenlinks jako partię.

Nie musisz być zwolenniczką Groenlinks, żeby opowiedzieć się za ideą cyrkularnej gospodarki. W Obszarze Metropolitalnym Amsterdamu, który jest najbardziej lewicowy spośród 32 gmin, osiągnięto szerokie porozumienie w sprawie gospodarki obiegu zamkniętego. Może nie wszystkie z nich są zgodne z modelem obwarzanka, ale wszystkie są bardzo ambitne pod względem zrównoważenia.

Nasza strategia może koncentrować się na Amsterdamie, ale ostatecznie dotyczy znacznie większej opowieści, która skupia się na strukturach globalnych

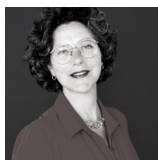
Od czasu ukazania się tego artykułu w Guardianie zadano mi wiele pytań na temat obwarzanka. Dyrektor generalny wiodącego amsterdamskiego przedsiębiorstwa powiedział, że bardzo go to zainteresowało i odniósł się do książki ekonomistki Mariany Mazzucato *The Value of Everything*. Te idee pokazują, że nie trzeba wcale tak wiele poświęcić, by inna gospodarka stała się możliwa. W gospodarce jest więcej wartości, niż nam się wydaje.

Z pewnością nawet bez ram teoretycznych można inicjować projekty, które oswajają ludzi z poglądem, że powinniśmy oszczędnie zużywać surowce pierwotne i że w życiu chodzi o coś więcej niż oferuje nam kultura konsumpcji i marnotrawstwa. Jednak na poziomie miejskim konieczny jest model, który łączy elementy społeczne i ekologiczne. Potrzebujemy zarówno praktyki, jak i teorii, by umożliwić większej liczbie ludzi doświadczenie dobrostanu w czystym świecie.

Powyższy wywiad został pierwotnie opublikowany po niderlandzku przez [De Helling](#).

Marieke van Doorninck has been the Councillor for Spatial Planning and Sustainability for the city Amsterdam since 2018.

Socrates Schouten leads the Commons Lab at Waag, an institute for technology and society in Amsterdam, the Netherlands. He previously worked for Bureau de Helling (the scientific bureau of GroenLinks) and Recycling Netwerk Benelux.

Published December 15, 2020

Article in Polish

Translation available in English, Serbian

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/ekonomia-obwarzanka-dla-sprawiedliwszego-bardziej-zielonego-amsterdamu/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.

Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.